

การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
โดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้าน
ที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

Media design for promoting cultural tourism inspired by the way of life,
local wisdom, and identities of folk performances appear in
the Songkhla Lake Basin

วงศ์วรุตม์ อินตะนัย* พีรพงษ์ พันธะศรี* และบัญชา จุลกุล*

Wongvarut Intanai, Peerapong Panthasri and Buncha Julukul*

(วันที่ส่งบทความ: 19 มีนาคม 2564, วันที่แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2564, วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2564)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาบริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 2) ออกแบบสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 3) เผยแพร่ผลงานสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขอบเขตของงานวิจัย ใช้วิธีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้แก่ จังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช โดยมีกรอบแนวคิดในการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ในประเด็นของวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นคนในพื้นที่ จำนวน 150 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ จำนวน 3 คน

การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมของทั้ง 3 จังหวัด รอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58) ผลการวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์สามารถทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงสถานที่ท่องเที่ยว วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด โดยเชื่อมโยงกันระหว่างทั้ง 3 จังหวัดผ่านตัวละครสามารถสื่อสารกับผู้ชมทำให้มาท่องเที่ยวสถานที่จริงและกระตุ้นให้ผู้ชมสนใจในสื่อประชาสัมพันธ์ได้

สรุปผลการวิจัย สื่อประชาสัมพันธ์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้โดยการนำเรื่องราวของชุมชนมาเสนอในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ที่น่าสนใจ ถ่ายทอดความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตในชุมชนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งชุมชนสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ชุดนี้ไปเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ ของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

Abstract

The objectives of this research are as followed: (1) to study the context of everyday life, local wisdoms, and identities of folk performances as appeared in the Songkhla Lake Basin; (2) to create media design for promotion of cultural tourism in

* คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อีเมล wongvarut.in@skru.ac.th

Faculty of Arts, Songkhla Rajabhat University. Email: wongvarut.in@skru.ac.th

the Songkhla Lake Basin; and (3) to publish the public-relations media for promotion of cultural tourism. As the scope of this research, a purposive sampling of areas connected the Songkhla Lake Basin including Songkhla, Patthalung, and Nakhon Si Thammarat is deployed, while the public-relation media created are based upon the way of life, local wisdom, and the cultural identities of local performances in this area. Our sample entails 150 individuals within the community of folk performances and the 3 experts in the field of public-relation media design.

The analysis of the development of the public-relations media involving the communities of folk performances from the three provinces surrounded by Songkhla Lake Basin was performed. The findings demonstrated an overall satisfaction level toward public-relations media at a high level ($\bar{x}=4.58$). On the other hand, according to the experts, the public relations media successfully revealed tourist attractions, way of life, and cultural uniqueness that connected the three provinces to the viewers through the presenters, who managed to persuade the viewers to visit the actual places as well as to stimulate interest to the public relations media.

The result demonstrates that the public-relations media offers genuine potentials for energetic promotion of cultural tourism by integrating the local community's identities through attractive video media, representing beautiful tourist attractions, unique cultures, local wisdoms, and ways of life. The community can possibly utilizes the public-relation medias created in this product for promotion activities into the future, distributing them through various local channels.

Keywords: Design of media, Cultural tourism, Songkhla Lake Basin

ที่มาและความสำคัญ

การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาในประเทศไทย เพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการให้บริการด้านต่าง ๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามเนื่องจากสถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวทั่วโลก (กระทรวงวัฒนธรรม, 2555)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความพิเศษตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรินยา แสงลิ้มสุวรรณ, 2555)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจ โดยสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่าง ประกอบด้วย วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (จุฑามาศ คงสวัสดิ์, 2550: 1) ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์กับการท่องเที่ยวจึงหมายถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ได้แก่ ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เป็นต้น

ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มอยู่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์อยู่ตลอดเวลา ดินแดนรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา ปัจจุบันคือพื้นที่ของจังหวัดพัทลุง อำเภอยะเอนก อำเภอกงหรา อำเภอรือเสาะ อำเภอสทิงพระ อำเภอกระดังงะ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมือง อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอรือเสาะ จากหลักฐานแผนที่ของชาวต่างประเทศ พื้นที่บริเวณนี้เมื่อปี พ.ศ. 2000 มีลักษณะแตกต่างจากปัจจุบันมากพอสมควร โดยเฉพาะบริเวณอำเภอกงหรา อำเภอรือเสาะ อำเภอกะดังงะ อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร บริเวณนี้แต่เดิมเป็นเกาะสองเกาะ คือพื้นที่ในส่วนอำเภอกงหราไปจนถึงอำเภอสิงหนครซึ่งเป็นเกาะขนาดใหญ่ ส่วนเกาะขนาดเล็กก็คือ "เกาะใหญ่" ในปัจจุบัน อันเกิดจากระดับน้ำที่ลดลงทำให้พื้นที่ดินเดิมใต้ผิวน้ำโผล่ขึ้นมาเป็นภูเขาเตี้ย ๆ ประกอบกับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดเอาทรายทะเลมาทับถมทางด้านซีกตะวันออกของภูเขาทำให้เกิดสันทรายงอกออกไปเรื่อย ๆ ในขณะที่ซีกตะวันตกของภูเขาเกิดดินตะกอนที่ลำนํ้าสายสั้น ๆ คือ คลองนางเรียง คลองปากประ คลองลำปำ คลองท่าเตื่อ คลองอู่ตะเภา และแม่น้ำสายยาวที่พาดจากจังหวัดสตูลไหลออกทะเลที่บริเวณทะเลสาบตอนในในปัจจุบัน ทำให้แผ่นดินทั้งสองด้านงอกออกไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นเกาะขึ้น ซึ่งภายหลังเกาะนี้ก็ได้กลายเป็นที่ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นชุมชนหนาแน่นเพราะมีความเหมาะสมที่จะเป็นท่าเรือ และสามารถกำบังลมได้เป็นอย่างดี แม้แผ่นดินทางด้านทิศเหนือจะงอกออกไปจนติดเป็นแผ่นดินเดียวกันแล้ว บริเวณเกาะซึ่งพัฒนาเป็นแหลมก็ยังคงเป็นชุมชนที่หนาแน่นยิ่งขึ้น เมื่อน้ำในทะเลสาบตอนในเปลี่ยนเป็นน้ำจืด เพราะได้รับอิทธิพลจากน้ำในลำคลองที่ได้กล่าวถึงข้างต้นมากกว่าน้ำทะเล พื้นที่โดยรอบของทะเลสาบจึงเริ่มกลายเป็นพื้นที่เพาะปลูก เนื่องจากบริเวณนี้มีดินตะกอนทับถมกันมากซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก จึงกลายเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณฝั่งตะวันตกหรือพื้นที่ของจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน ขณะเดียวกันทะเลสาบที่เกิดขึ้นก็เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิดด้วย

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจึงเป็นอีกสถานที่หนึ่งของประเทศไทยที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย สามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในและต่างประเทศ ถ้าได้รับการส่งเสริมและบริหารจัดการได้ถูกทาง เนื่องจากมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิต “โหนด นา ไร่” ที่เป็นการใช้ทรัพยากรและดำรงชีวิตร่วมธรรมชาติของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา รวมถึงมีการแสดงพื้นบ้านที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น รำโนรา เพลงบอก นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ส่งเสริมจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่น่าสนใจ เป็นต้น

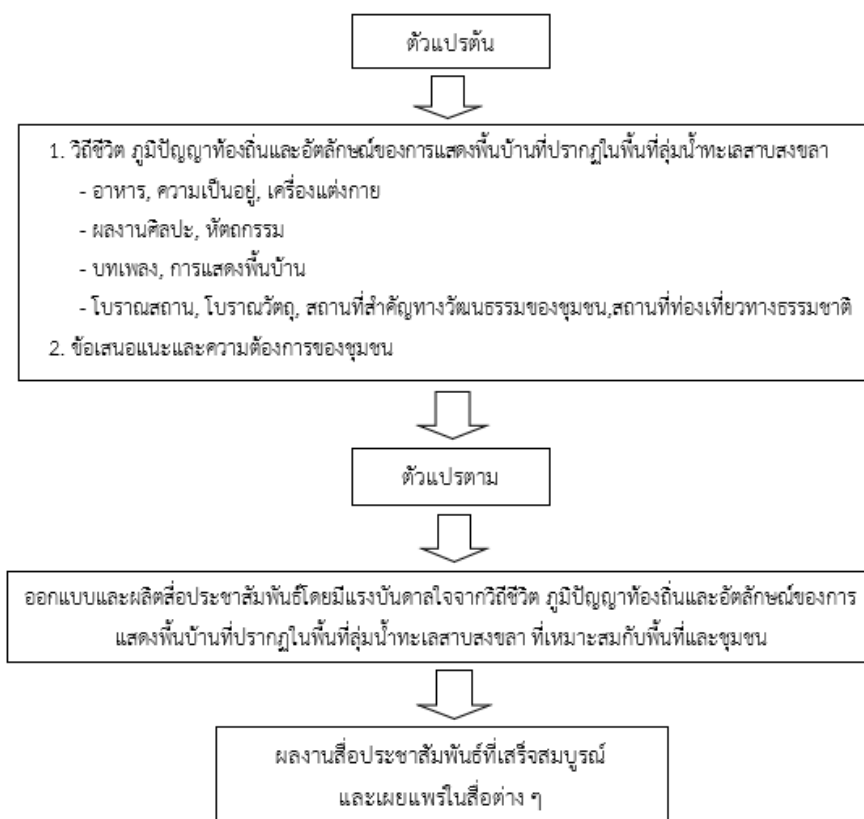
เนื่องด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการออกแบบสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้นโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาได้พัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศแพร่หลายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. เพื่อออกแบบสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ในโครงการวิจัย การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในครั้งนี้ งานวิจัยนี้มีสมมุติฐานว่า ผลจากการศึกษา การสำรวจ เก็บข้อมูลและผลงานสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์จะมีคุณค่า มีความน่าสนใจสร้างมุมมองใหม่เกี่ยวกับพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปมีความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ นอกจากนี้ยังสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะในสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งชุมชนยังสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์นี้ไปต่อยอดในการประชาสัมพันธ์ชุมชนในอนาคตได้ โดยในงานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: วงศ์วรุตม์ อินตะนัย, 2562

จากกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยจะออกแบบและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ โดยใช้พื้นฐานในการออกแบบสื่อ โดยยึดกรอบแนวคิด ดังนี้

ไพเวช วังบอน (2551: 73-78) กล่าวว่า แรงบันดาลใจในการออกแบบมาจากสิ่งเร้ารอบตัวที่กระตุ้นความคิดให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยแรงบันดาลใจนั้น เกิดจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผลงานในอดีต สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ผลงานออกแบบ หรือสิ่งอื่น ๆ แล้วเลือกแรงบันดาลใจที่ประทับใจมาวิเคราะห์เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการคิดงาน และสร้างอัตลักษณ์ในงานออกแบบด้วยรูปแบบงานที่โดดเด่นมีความเฉพาะ มีความพิเศษ มีความแตกต่าง มีพัฒนาการทั้งระบบความคิดและกระบวนการที่ก่อเกิด ซึ่งขึ้นกับประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์

เบอร์เนย์ (Bernays, 1980: 6) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์มีความหมายครอบคลุมถึงการเผยแพร่ชี้แจงให้ประชาชนทราบ การชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานขององค์กรและการประสานความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ากับจุดหมายขององค์กร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยทำการค้นคว้าเก็บข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย โดยในส่วนของข้อมูลภาคสนาม ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์และดำเนินการตามจุดมุ่งหมายที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น ซึ่งมีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจง ซึ่งเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย คือ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ สำหรับเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสื่อประชาสัมพันธ์ จำนวน 3 คน และ 2) คนในท้องถิ่นสำหรับการทำแบบสำรวจความพึงพอใจและความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จำนวน 150 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง และมีโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม และแบบสำรวจความคิดเห็นเพื่อประเมินผลและสรุปการดำเนินงาน ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้างสำหรับบันทึกสภาพทั่วไป ความคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดและส่วนประกอบของแบบสัมภาษณ์ 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

2.1 ส่วนแรก เป็นส่วนที่ใช้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ เช่น วันเดือนปีที่สัมภาษณ์ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ และชื่อจังหวัด

2.2 ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่ใช้บันทึกรายละเอียดส่วนตัวของผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ เช่น ชื่อ เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา สถานภาพครอบครัว เป็นต้น

2.3 ส่วนที่สาม ข้อมูลพื้นฐาน ความคิดเห็นและแนวทางในการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นคำถามที่วางไว้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เพื่อบันทึกข้อมูลของกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เป็นส่วนที่ใช้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

4. เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจความพึงพอใจและความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่นต่อสื่อประชาสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

- 4.1 ส่วนแรก เกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อรูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์
- 4.2 ส่วนที่สอง เกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อเนื้อหาของสื่อประชาสัมพันธ์
- 4.3 ส่วนที่สาม เกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อการสื่อความหมายของสื่อประชาสัมพันธ์
- 4.4 ส่วนที่สี่ เกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อคุณภาพของสื่อประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. การศึกษาแนวทางในออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ
 - 1.1 การเก็บข้อมูลสำหรับใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบสื่อวีดิทัศน์ประชาสัมพันธ์
 - 1.2 การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามในส่วนของการสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีประเด็นของการสำรวจความคิดเห็น โดยสอบถามข้อมูลพื้นฐานที่สะท้อนเกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยจะแบ่งเป็นข้อคือ ด้านเนื้อหา ด้านภาพ และด้านการนำไปใช้เป็นสื่อวีดิทัศน์
2. ขั้นตอนการเขียนบทโดยการนำข้อมูลจากการสำรวจสถานที่จริงและสอบถามความต้องการของชุมชนที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์มาออกแบบเป็นบทวีดิทัศน์ประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 2 การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ที่มา: วงศ์วรุตม์ อินตะนัย, 2561

3. ขั้นตอนการออกแบบสตอรี่บอร์ด (Story Board) หลังจากที่ได้บทวิดิทัศน์สื่อประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยจึงนำบทวิดิทัศน์มาออกแบบเป็นสตอรี่บอร์ดหรือภาพประกอบเนื้อเรื่อง เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงมุมมองต่าง ๆ ของภาพที่ปรากฏในวิดิทัศน์

ภาพที่ 3 ตัวอย่างภาพสตอรี่บอร์ดสื่อวิดิทัศน์ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: วงศ์วรุตม์ อินตะนัย, 2562

4. ขั้นตอนการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) การถ่ายทำ และ 2) การตัดต่อ

ภาพที่ 4 ภาพลงพื้นที่ถ่ายทำสื่อวิดิทัศน์
ที่มา: วงศ์วรุตม์ อินตะนัย, 2562

5. การสร้างเครื่องมือในการประเมินสื่อ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม และแบบสำรวจความคิดเห็นเพื่อประเมินผลและสรุปการดำเนินงานในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้างสำหรับบันทึกสภาพทั่วไป ความคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดและส่วนประกอบของแบบสัมภาษณ์ 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

- ส่วนแรก เป็นส่วนที่ใช้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ เช่น วันเดือนปีที่สัมภาษณ์ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ และชื่อจังหวัด

- ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่ใช้บันทึกรายละเอียดส่วนตัวของผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ เช่น ชื่อ เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา สถานภาพครอบครัว เป็นต้น

- ส่วนที่สาม ข้อมูลพื้นฐาน ความคิดเห็น และแนวทางการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ประเด็นข้อคำถาม เช่น ความถูกต้องเหมาะสมของบท ความเหมาะสมของภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การนำเสนอไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจความพึงพอใจและความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่นต่อสื่อประชาสัมพันธ์

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บรวบรวมจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียง การสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะซึ่งได้บันทึกไว้มาก่อความ แยกประเภท จัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยด้วยตนเอง ในส่วนของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเอกสาร ตำราและงานวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล เช่น ห้องสมุดของสถาบันต่าง ๆ และเว็บไซต์ของสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียงและการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจ โดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้น มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ในส่วนของการสำรวจความพึงพอใจและความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่น

2. การสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียง และจัดบันทึกรายละเอียดในส่วนต่าง ๆ

การจัดกระทำข้อมูล

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย มาทำการศึกษาร่วมจัดระบบหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2. นำข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียง การสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ซึ่งได้บันทึกไว้มาถอดความ แยกประเภท จัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

3. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่รวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์

การศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาวិเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นตอนของการวิเคราะห์และสร้างสรรค์ข้อมูลในการวิจัยเรื่องการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยของแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์

1.2 ศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ โดยอ้างอิงข้อมูลจากการสำรวจความพึงพอใจความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่น

1.3 ดำเนินการเขียนบทสื่อประชาสัมพันธ์ ออกแบบโครงร่างเรื่องราวของสื่อ (Story Board) แล้วนำไปสอบถามความคิดเห็นกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำมาสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์

1.4 ปรับแก้ไขบทและโครงร่างเรื่องราวตามข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง แล้วดำเนินการสร้างสรรค์ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์

1.5 ศึกษาวิเคราะห์และแก้ไขโดยอ้างอิงข้อมูลจากการสำรวจความพึงพอใจความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่น

1.6 ศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการเผยแพร่ผลงานสื่อประชาสัมพันธ์

1.7 รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล ทำการปรับปรุงเพิ่มเติม จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ และเผยแพร่ผลงานในสื่อ และใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ มาใช้ในการกำหนดแนวคิดในการออกแบบ การทดลอง การผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และการประเมินผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนกลุ่มตัวอย่าง

จากการสำรวจ และศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทางด้านบริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 พื้นที่ คือ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช, อำเภอควนขนุน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง และอำเภอสตงพระ อำเภอบางกล่ำ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยสำรวจเก็บข้อมูลของพื้นที่วิจัยในประเด็นต่าง ๆ เช่น อาหาร ความเป็นอยู่ ผลงานศิลปะ หัตถกรรม บทเพลง การแสดง พื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 บริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดนครสวรรค์

จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งมีการเก็บข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกได้ ดังนี้

- ด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหาร เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับป่าพรุควนเคร็ง เช่น การประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการทำประมงเพื่อการยังชีพและการค้าของชุมชน ประชาชนในพื้นที่ใช้ไม้เสม็ดในป่าพรุเพื่อการดำรงชีพเชิงเกษตร ป่าพรุเป็นแหล่งกระจุกซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับทำหัตถกรรมเสื่อของชุมชน มีการคมนาคมโดยใช้เส้นทางน้ำระหว่างชุมชนที่อยู่ตอนเหนือทะเลสาบกับชุมชนทะเลน้อย และพื้นที่พรุยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของครัวเรือนในพื้นที่ เนื่องจากเป็นแหล่งโปรตีน พืชผักและสมุนไพร อาหารที่รับประทาน นิยมทานแกงพุงปลา ต้มกะทิไข่มดแดง

- ด้านผลงานศิลปะ หัตถกรรม เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูด เครื่องมือเครื่องใช้ในการประมงพื้นบ้าน และหัตถกรรมทอผ้าฝ้าย

- ด้านบทเพลง การแสดงพื้นบ้าน มีการแสดงรำโนราห์ หนังตะลุง

- ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีสะพานโค้งชะอวด (สะพานรถไฟข้ามคลองชะอวด)

- ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ป่าพรุควนเคร็ง คลองวังหอน้ำตกหนานสวรรค์

1.2 บริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอำเภอกวนขนุน และอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพัทลุง

บริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกวนขนุน และอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพัทลุง อันเป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งมีการเก็บข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกเป็นประเด็น ดังนี้

- ด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับทะเลน้อย เช่น มีการทำประมงพื้นบ้านเพื่อการยังชีพและการค้าของชุมชน และทะเลน้อยเป็นแหล่งกระจุกซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับทำหัตถกรรมเสื่อของชุมชน มีการคมนาคมโดยใช้เส้นทางน้ำระหว่างชุมชนทะเลน้อย นอกจากนี้ พื้นที่ทะเลน้อยเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของครัวเรือนในพื้นที่ เนื่องจากเป็นแหล่งโปรตีน พืชผักและสมุนไพร อาหารที่นิยมคือไข่มดแดงทอดทะเลน้อย แกงส้มไหลบัว

- ด้านผลงานศิลปะ หัตถกรรม มีผลิตภัณฑ์จากกระจูด การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการประมงพื้นบ้าน และรูปตัวหนังตะลุง

- ด้านบทเพลง การแสดงพื้นบ้าน มีการแสดงมโนราห์และหนังตะลุง

- ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีโบราณสถานคือวังเก่า วังใหม่ และพิพิธภัณฑสถานในวัดเขียนบางแก้ว

- ด้านสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชน คือ วัดเขียนบางแก้ว ถ้าพระเขากกลาง และวัดเขาอ้อ

- ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติทะเลน้อย คลองปันแต คลองปากประ และบ่อน้ำร้อน บ่อน้ำเย็น

1.3 บริบทวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอำเภอสทิงพระ อำเภอบางกล่ำ และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอสทิงพระ อำเภอบางกล่ำ และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งมีการเก็บข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกได้ ดังนี้

- ด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับแหล่งน้ำ และเป็นชุมชนเกษตรกรรม เช่น การประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการทำประมงเพื่อการยังชีพและการค้าของชุมชน มีวิถีชีวิตโหนด นา เล (ปลูกตาลโหนด ทำนา และประมง) เป็นเมืองสำคัญของจังหวัดสงขลา อาหารที่นิยม คือ ไข่ครอบ ขนมตาล และยำสาย

- ด้านผลงานศิลปะ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ในการประมงพื้นบ้าน ผ้าทอพื้นเมือง และผลิตภัณฑ์จากไยตาล

- ด้านบทเพลง การแสดงพื้นบ้าน มีการแสดงมโนราห์ และหนังตะลุง

- ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีโบราณสถานคือวัดมักษิมาวาส (วัดกลาง) กำแพงเมืองโบราณ ป้อมปืนโบราณสิงหนคร และเจดีย์เก่าหัวเขาแดง

- ด้านสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ วัดคูเต่า เมืองเก่าสงขลา และวัดพะโคะ

- ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติคูซูด คลองปากประ และเกาะยอ

2. การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

เพื่อให้สื่อประชาสัมพันธ์ในโครงการวิจัยนี้ตรงกับความต้องการของชุมชน จึงมีการสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ในส่วนของการสำรวจความพึงพอใจ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคนในท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการสำรวจข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านภาพของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า ภาพสตอรี่บอร์ดสื่อถึงเรื่องราวจากบทได้ถูกต้องชัดเจน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56) ภาพสะท้อนเอกลักษณ์ สอดคล้องกับวิถีทัศน์สื่อประชาสัมพันธ์ที่น่าเสนอพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68) และมุมมองของภาพสตอรี่บอร์ดสวยงาม ทำให้เกิดการจดจำ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54)

ผลการสำรวจข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการนำไปใช้ป็นสื่อวิทัศน์ของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้วิจัย โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50) สื่อประชาสัมพันธ์สามารถเล่าเรื่องราวชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วนพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48) และสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ไป

พัฒนาต่อยอด และนำไปใช้กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68) และโดยภาพรวมในทุกด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53)

2.2 การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนอำเภอควนขนุน และอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

ในการสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านเนื้อหาจากสตอรี่ที่จัดทำขึ้นก่อนการถ่ายทำจริง โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่อำเภอควนขนุน และอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า ความถูกต้องเหมาะสมของเรื่องราว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58) ความน่าสนใจของเนื้อเรื่อง พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56) และระยะเวลาของเนื้อเรื่อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) จากการสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านภาพของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า ภาพสตอรี่บอร์ดสื่อถึงเรื่องราวจากบทได้ถูกต้องชัดเจน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48) ภาพสะท้อนเอกลักษณ์สอดคล้องกับวิถีทัศน์สื่อประชาสัมพันธ์ที่น่าเสนอพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34) และมุมมองของภาพสตอรี่บอร์ดสวยงามทำให้เกิดการจดจำ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64)

การสำรวจข้อมูลและความคิดเห็น ด้านภาพที่ปรากฏในสื่อและด้านการนำไปใช้เป็นสื่อวิถีทัศน์ โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58) สื่อประชาสัมพันธ์สามารถเล่าเรื่องราวชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วนพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74) และสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปพัฒนาต่อยอด และนำไปใช้กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.76) เช่นกัน และในภาพรวมทุกด้าน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55)

2.3 การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนอำเภอสทิงพระ อำเภอบางกล่ำ และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ในการสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านเนื้อหาจากสตอรี่ที่จัดทำขึ้นก่อนการถ่ายทำจริง โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ชุมชนอำเภอสทิงพระ อำเภอบางกล่ำ และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า ความถูกต้องเหมาะสมของเรื่องราว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68) ความน่าสนใจของเนื้อเรื่อง พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86) และระยะเวลาของเนื้อเรื่อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44)

การสำรวจข้อมูลและความคิดเห็น ในด้านภาพที่ปรากฏในสื่อและด้านการนำไปใช้เป็นสื่อวิถีทัศน์ โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า ภาพสตอรี่บอร์ดสื่อถึงเรื่องราวจากบทได้ถูกต้องชัดเจน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46) ภาพสะท้อนเอกลักษณ์สอดคล้องกับวิถีทัศน์สื่อประชาสัมพันธ์ที่น่าเสนอพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66) และมุมมองของภาพสตอรี่บอร์ดสวยงาม ทำให้เกิดการจดจำ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.88) และจากผลการสำรวจข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการนำไปใช้เป็นสื่อวิถีทัศน์ของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถามตัวแทนชุมชนในพื้นที่ พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =

4.58) สื่อประชาสัมพันธ์สามารถเล่าเรื่องราวชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วนพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78) และสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปพัฒนาต่อยอดและนำไปใช้กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72) โดยรวมทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67)

3. การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ ออกเป็นจำนวน 3 ครั้ง ตามกระบวนการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่ง สามารถอธิบายได้ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์สตอรี่บอร์ด (Story Board) ของสื่อประชาสัมพันธ์ต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญได้วิเคราะห์ในภาพรวมของสื่อประชาสัมพันธ์ ประเด็นของสตอรี่บอร์ดในเรื่องของมุกตลกภาพโดยรวมดี การสลับฉากกันในบางช่วงของสตอรี่บอร์ดควรจัดลำดับการเล่าเรื่องจากภาพรวมของแต่ละจังหวัด เช่น เปิดเรื่องด้วยภาพมุมสูงของจังหวัดนั้น ๆ ต่อด้วยนักแสดงนางรำ ต่อด้วยการแบ่งเนื้อหาการเล่าเรื่อง เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม เศรษฐกิจสังคม เพื่อให้เห็นเป็นภาพรวม และเพิ่มเติมภาพรอยยิ้มของชาวบ้านในช่วงท้ายของสื่อ

3.2 การวิเคราะห์สื่อประชาสัมพันธ์ต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ

3.2.1 ข้อเสนอแนะด้านเนื้อหา/บท/การเล่าเรื่อง

ในความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อผลงานโดยรวม มีข้อเสนอแนะด้านเนื้อหา บท และการเล่าเรื่องได้ดี แต่เรื่องและภาพของสื่อประชาสัมพันธ์บางจังหวัด (จังหวัดพัทลุง) เน้นเนื้อหาไปเฉพาะสถานที่มากเกินไป ควรทำแยกประเภทในการท่องเที่ยว วิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ออกเป็นช่วง ๆ เช่น ภาพเปิดเป็นภาพมุมสูงของเขากทะเลแล้วตัดภาพมาที่โนรา น้ำตก และทะเลน้อยเพื่อเปิดเรื่อง หลังจากนั้นก็ให้เล่ารายละเอียดในสถานที่ต่าง ๆ ตามลำดับเวลา เป็นต้น

3.2.2 ข้อเสนอแนะด้านภาพ/เสียง/เทคนิคพิเศษ

ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อมุมมองของภาพในผลงานโดยรวม มีการจัดองค์ประกอบและการถ่ายภาพที่สวยงาม สะท้อนเอกลักษณ์เด่น ถ่ายภาพเคลื่อนไหวลงตัว เหมาะสมตามหลักการจัดองค์ประกอบภาพ แต่ควรเพิ่ม Video Effects การเปลี่ยนฉากรูปแบบ Warp Stabilizer ในตอนต้นเรื่องเพื่อให้ผู้ชมได้เกิดความสนใจที่จะรับชมในเนื้อหาต่อ ๆ ไป ในส่วนของดนตรีประกอบ มีการผสมผสานดนตรีหลากหลายรูปแบบจนเกินไป ทำให้สื่อประชาสัมพันธ์ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ควรหารูปแบบดนตรีหลักแล้วเชื่อมแต่ละช่วงให้กลมกลืน

3.2.3 ข้อเสนอแนะด้านการบูรณาการศาสตร์ด้านศิลปกรรมอื่น ได้แก่ ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะ และการออกแบบ

ในสื่อประชาสัมพันธ์ มีการผสมผสานระหว่างท่ารำ ดนตรี และการจัดองค์ประกอบภาพมีความลงตัวเข้ากันดี ท่ารำเชื่อมโยงกับสถานที่ที่ถ่ายทำดี แต่ควรเปลี่ยนดนตรีประกอบในช่วงต้นของสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานที่มากยิ่งขึ้น

3.2.4 ข้อเสนอแนะด้านการนำไปใช้/สื่อสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน/สื่อสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยว

สื่อประชาสัมพันธ์สามารถทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด โดยมีการเชื่อมโยงกันระหว่างจังหวัด 3 จังหวัดรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผ่านตัวละครและภาพที่สื่ออารมณ์ รวมถึงเทคนิคที่น่าสนใจ เพื่อสื่อสารกับผู้ชมทำให้อยากมาท่องเที่ยวสถานที่จริงซึ่งเป็นเทคนิคที่น่าสนใจ ในส่วนของการบันทึกภาพ การจัดองค์ประกอบภาพแต่ละภาพบ่งบอกถึงความสุขของผู้คนที่อยู่ที่นี่กระตุ้นให้ผู้ชมสนใจในสื่อประชาสัมพันธ์

3.3. การวิเคราะห์สื่อประชาสัมพันธ์ที่เสร็จสมบูรณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อมูลในภาพรวมและข้อเสนอแนะ โดยการเชื่อมโยงในแต่ละชุมชนควรดึงอัตลักษณ์ของจังหวัดตามคำขวัญ หรือเลือกชุมชนที่โดดเด่น และเพิ่มกราฟิกตัวอักษรใส่ซ้อนในแต่ละที่เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวให้คนดูเข้าใจมากขึ้น หรือใช้เทคนิคเชื่อมสถานที่ผ่านเทคนิคพิเศษ Video Effect ที่น่าสนใจ ตอนจบของทุกจังหวัดควรจบด้วยรอยยิ้มของชาวบ้าน นักท่องเที่ยว เพื่อสื่อถึงความสุขที่เกิดจากการมาท่องเที่ยว

3.4. การวิเคราะห์สื่อประชาสัมพันธ์ที่เสร็จสมบูรณ์โดยชุมชน

สื่อประชาสัมพันธ์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้โดยสื่อประชาสัมพันธ์มีการนำเรื่องราวของชุมชนมานำเสนอในรูปแบบสื่อวิทัศน์ที่น่าสนใจ ถ่ายทอดความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตในชุมชนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งชุมชนสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ชุดนี้ไปเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี ในการดำเนินการวิจัย การสำรวจการสอบถามข้อมูลต่าง ๆ อาจเนื่องมาจากการวิจัยนี้จะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้ โดยสื่อประชาสัมพันธ์มีการนำเรื่องราวของชุมชนมานำเสนอในรูปแบบสื่อวิทัศน์ที่น่าสนใจ ถ่ายทอดความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตในชุมชนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งชุมชนสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์ชุดนี้ไปเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับโคแกน (Koqan อ้างถึงใน Davis, 2007: 5) ที่ว่าการประชาสัมพันธ์เป็นการกระทำดีและสื่อสารสิ่งที่ได้ทำเพื่อให้ประชาชนรับรู้และเกิดความรู้สึกดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายและการดำเนินงานขององค์กร และองค์ประกอบด้านการสื่อสารหรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และสอดคล้องกับกนกพร นิมพล (2559) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน บ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ แหล่งประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสร้างแบบสอบถาม และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 235 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ร้อยละค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐาน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยสรุปได้ คือ (1) ด้านการพัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แกะไขจุดอ่อนของหมู่บ้านโดยหน่วยงานภาครัฐเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึง ผู้ที่มีประสบการณ์หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว มาร่วมเป็นแรงสำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้ความรู้ร่วมคิดร่วมสร้างร่วมวางแผน โดยต้องยึดว่าทุกกระบวนการของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน (2) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและ ด้านการประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษาวิจัยคือควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้านแกะไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างกฎกติกา สอดคล้องกับ มติถกแถลง ไขยอนนัท และณัฐฉิ สุนิตา (2559) ที่ได้ออกแบบภาพยนตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านหลวง ตำบลโหล่งซอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง “เที่ยวบ้านหลวงอะไรก็หลวง” ขนาดภาพ 1920 × 1080 พิกเซล ความยาว 5 นาที จำนวน 1 เรื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของบ้านหลวง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และผลิตสื่อสำหรับใช้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหลวง โดยมีวิธีการคือ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนบ้านหลวง ใช้วิธีการศึกษาแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนบ้านหลวง การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และสำรวจสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชน ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อภาพยนตร์ประชาสัมพันธ์ กรณีศึกษาที่ใกล้เคียง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ออกแบบแบบร่าง และพัฒนาแบบร่าง จัดทำแบบร่างสมบูรณ์ และผลิตสื่อภาพยนตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านหลวงโหล่งซอด จากนั้นนำสื่อภาพยนตร์ไปฉายให้กับคนในชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสำรวจความต้องการของคนในชุมชน และเพื่อให้ชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วม จำนวน 20 คน จากนั้นนำผลที่ได้ไปปรับปรุงสื่อและนำสื่อที่แก้ไขแล้วไปประเมินผลจากนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งสิ้น 40 คน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า โดยเฉลี่ยผู้ชมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในสื่อภาพยนตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านหลวงไปในทิศทางเดียวกัน โดยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22)

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร นิมพล.(2559). การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- กัจจกร หลุยยะพงศ์. (2556). ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตานันท์ มลิทอง. (2536). เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. (2558). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2535). การศึกษาความต้องการในการผลิตสื่อในโครงการผลิตและพัฒนาสื่อ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐชุตา วิจิตรจามรี. (2559). หลักการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. (2556). คิด พูด ทำ ประชาสัมพันธ์อย่างไร ให้โดนใจ ผู้รับ. กรุงเทพฯ: บั๊คส์ ทุ ยู.
- นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี. (2556). ถ่ายภาพท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้างจำกัด.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- พูนศักดิ์ อนุพันธ์พานิช. (2560). เรียนรู้การใช้งานโปรแกรม Premiere Pro CC. นนทบุรี: ลักกี้ บั๊คส์.
- มณีกาญจน์ ไชยพันธ์ และณัฐภูมิ สุอินตา. (2559). การออกแบบภาพยนตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านหลวง ตำบลไหล่งฆอด อำเภอพริ้ว จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชาออกแบบสื่อสาร คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- สุชาติ แสงทอง. (2557). เอกสารประกอบคำบรรยาย แนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่อการสร้างงานด้านศิลปวัฒนธรรม. สงขลา: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สุภัค ถาวรนิติกุล. (2557). การศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ของคณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. 7(2), 1144.